

SEMIOTIK PEDAGOGIKANI O`QITISH METODIKASI

Usmonov N.B.

Qarshi davlat universiteti katta o`qituvchisi

Tayanch soʻzlar: semiotika, taʼlim, taʼlim tizimi, falsafa, semasiologiya, pragmatika, sintaktika.

Ключевые слова: семиотика, образование, образовательная система, философия, семасиология, прагматика, синтаксис.

Key words: semiotics, education, educational system, philosophy, semasiology, pragmatics, syntax.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada taʼlim sohasiga oid semiotikaning sohalari va ularning chegaralari hamda turlari, semiotika jihatlarining ahamiyati, qoʻllanilishi, zarur pedagogik shart-sharoitlari, olimlar va ularning qarashlari yoritilgan, boshlangʻich taʼlim tizimida oʻquvchilar va oʻqituvchilarga semiotikadan foydalanish metodikasini takomillashtirishdan iborat, tadqiqotda psixologik, pedagogik va metodik adabiyotlarni oʻrganish va tahlil qilish, anketa, kuzatish, oʻqituvchi va oʻquvchilar bilan suhbatlar oʻtkazish, pedagogik eksperiment kabi usullardan foydalanildi, boshlangʻich taʼlim tizimiga doir semiotik qarashlar va ilmiy adabiyotlar atahlil qilingan, kichik yoshdagi maktab oʻquvchilarining semiotik rivojlanishi, uning konstruktiv rivojlanishi uchun oʻrganilayotgan material bilan bogʻliq boʻlishi mumkin boʻlgan oʻqituvchi faoliyatining sohalarini aniqlash imkoniyatini ochadi.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье освещены области семиотики, относящиеся к сфере образования, их пределы и виды, значение и применение семиотических аспектов, необходимые педагогические условия, ученые и их взгляды, учащиеся и смерть в системе начального образования. заключается в совершенствовании методики использования семиотики для учителей, в исследованиях используются такие методы, как изучение и анализ психолого-педагогической и методической литературы, анкетирование, наблюдения, беседы с учителями и учащимися, педагогические эксперименты, семиотические взгляды начального образования и научная литература по Система анализируется, это открывает возможность определить области деятельности учителя, которые могут быть связаны с изучаемым материалом для семиотического развития младших школьников, его конструктивного развития.

SUMMARY:

In this article, the areas of semiotics related to the field of education and their limits and types, the importance and application of semiotic aspects, necessary pedagogical conditions, scientists and their views are highlighted, students and death in the primary education system. is to improve the methodology of using semiotics for teachers, the research used methods such as the study and analysis of psychological, pedagogical and methodological literature, questionnaires, observations, interviews with teachers and students, pedagogical experiments, primary education semiotic views

and scientific literature on the system are analyzed, it opens the possibility to determine the areas of the teacher's activity that can be related to the studied material for the semiotic development of junior schoolchildren, its constructive development.

Ta'lim semiotikasi ta'lim tizimida yuzaga kelgan turli qarama-qarshiliklarni hal qilishda katta imkoniyatlarga ega. Bu harakat semiotikani asosiy falsafa sifatida qabul qiladi va semiotikaning falsafiy xususiyatlarini ta'lim kontekstida o'rganadi. Ta'lim semiotikasi 2014 - yil sentabr oyida Bolgariyaning Sofiya shahrida bo'lib o'tgan Xalqaro Semiotik tadqiqotlar assotsiatsiyasining 12 - Butunjahon kongressida nazariy semiotikaning yangi tarmog'i maqomini oldi.

Bilimning ilmiy sohasi sifatida pedagogikaning asosiy semiotik ma'nolari, biz pedagogika semiotikasini fan sifatida sintaktik, semantika va pragmatika bo'limlarida taqdim etib, quyidagi tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatdik:

- Sintaktik, pedagogika fanining tili, uning qurilish qonuniyatlari. Pedagogikaning kategorik-kontseptual apparati. Pedagogik tushunchalarni shakllantirish modellari. Pedagogikaning vazifalari va ulardan kelib chiqadigan pedagogik dominantlar. Pedagogik nazariyalarning ilmiy xarakterining mezonlari.

- Semantik, pedagogika va ta'lim haqiqati toifalarining ma'nolari va ma'nolarini izlash. Pedagogik nazariyaning ramziy birliklarining ma'nosini (ma'nosini) aniqlash.

- Pragmatik, ta'lim olamida maxsus tildan foydalanish. Pedagogik ilmiy aloqa.

Pedagogika tili, uning kategorik va kontseptual apparati haqidagi muhim fikrlar V.V. Kraevskiy "Zamonaviy ilmiy bilimlar kontekstida pedagogika tili" [1]. Ushbu maqola pedagogikadagi semiotik vaziyat rivojlanishining hozirgi bosqichiga xos bo'lgan uchta muammoga alohida e'tibor beradi:

- voqelikning ma'naviy rivojlanishining turli shakllari (pedagogik yoki ta'lim) o'rtasidagi farqlarni tushunish zarurati, spontan-empirik (kundalik) bilim shaklida, pedagogik voqelikni badiiy va majoziy shaklda aks ettirish shaklida va nihoyat, ilmiy bilimlarda;

- birinchi qarashda raqamdan birini tanlash zarurati, muayyan pedagogik voqelikni bildiruvchi sinonim so'zlar;

- tadqiqot predmetining ma'lum bir ilmiy sohaga tegishli ekanligini aniqlash uchun ushbu mavzuni bildiruvchi atamalardan foydalanish kontekstlarini tahlil qilish zarur bo'lganda, terminologik masalalarni hal qilish zarur [2].

Insoniyat tarixidagi birlamchi va boshlang'ich bilimlar stixiyali empirik bilimlar jarayonida olingan bilimlar bo'lib, ular tabiiy tilda turli hukm va gaplar, maqol va matallar shaklida qayd etiladi. Ushbu turdagi bilish bilimlarni shakllantirish va tekshirish uchun maxsus mezonlarni talab qilmaydi.

Bunday turdagi bilimlardan farqli ravishda, ilmiy tadqiqot natijalari (qonunlar, nazariyalar va boshqalar) ma'lum mezonlar asosida qayd etiladi.

Nafaqat tabiiy til, balki maxsus yaratilgan ramziy va mantiqiy vositalar ham qo'llaniladi.

Ilmiy ish janrlarining badiiy asardan bizni qiziqtirgan jihati bilan farqi shundaki, agar badiiy umumlashtirishning asosiy shakli tiplashtirish bo'lsa, fanda tegishli vazifani tushuncha, farazlarda ifodalangan mavhum, mantiqiy tafakkur bajaradi. Badiiy ijodda tiplashtirishning asosiy quroli badiiy obrazdir [4].

Bu farqlar ana shu uch janrga mansub asarlarning konseptual kompozitsiyasida o'z ifodasini topgani aniq. Ba'zan ular orasidagi chiziqni chizish qiyin bo'lishi mumkin. Ta'lim sohasida aynan til sohasida o'z ifodasini topgan pedagogik insho janrlarining bir-biridan farqlanmasligi ilmiy ish sifatining pasayishiga olib keladi.

Ma'lumki, aniq fikrlaydiganlar o'zlarini aniq ifodalaydilar. Shuning uchun ishning nafaqat mazmunini, balki uning borishi va natijalarini taqdim etish shaklini ham tushunish kerak.

Matematika, fizika yoki mantiq kabi fanlardan farqli o'laroq, pedagogika tabiiy til va keng tarqalgan so'zlardan foydalanadi. Biroq, fanning kundalik hayotiga kirib, tabiiy til so'zlari ilmiy atamaning ajralmas sifatini - bir ma'noni olishi kerak, bu ularga ushbu sohadagi barcha olimlar tomonidan umumiy tushunchaga erishishga imkon beradi.

Aniqlik talabi ilmiy xarakter ko'rsatkichlari qatoriga kiradi. Bu talabning bajarilishi barcha soha olimlari tomonidan ilmiy ishlar mazmunini umumiy tushunishga erishish imkonini beradi.

Ilmiy ekspozitsiya asosiy tushunchalarning aniq ta'rifi bilan boshlanishi kerak va bu ta'rif oxirigacha bajarilishi kerak [3].

Ilmiy bilimlarning rivojlanishi, tushunchalar mazmunini boyitib, avvaldan belgilangan terminologik chegaralarni asta-sekin xiralashtiradi. Shuning uchun, barcha tushunchalar va atamalarning "yagona to'g'ri" talqinini bir marta va umuman qabul qilish qiyin.

Shu munosabat bilan bu erda ilmiy taqdimotning umumiy mantiqiy qoidalarini keltirish maqsadga muvofiqdir, ular mohiyatiga ko'ra, bir ma'nolilik talabi bilan bog'liq. Ulardan asosiyarlari quyidagilardir [6]:

- asosiy tushunchalar va bayonotlar aniq belgilanishi kerak o'quvchi, suhbatdosh yoki raqib tomonidan ularning bilimidan qat'i nazar;

- hukmlarning haqiqatini baholashda faqat ularni taklif qilgan shaxs tomonidan berilgan ta'riflardan foydalanish kerak va ularni o'z g'oyalari bilan almashtirmaslik kerak;

- aniq ta'rif, agar u mos kelmasa, qabul qilinmaydi kontekst;

- mos ta'rifni tanlash ushbu ta'rif yordamida hal qilinadigan muammoning o'ziga xos xususiyatlariga asoslanadi. Bu qoidalarning barchasi to'g'ridan-to'g'ri

amaliyotning maxsus turi - ilmiy tadqiqot amaliyoti va uning taraqqiyoti va natijalarini tavsiflash uchun zarur bo'lgan so'zlardan foydalanish bilan bog'liq.

So'z butunning bir qismi sifatida qabul qilinishi kerak, boshqa qismlar bilan bog'liq. Bu tushunchalar chalkashligidan kelib chiqadigan noaniqliklardan qochishning yagona yo'li [7].

Har qanday tadqiqotni samarali tashkil etish uchun, ayniqsa - har tomonlama, tadqiqot predmetining ma'lum bir ilmiy sohaga tegishli ekanligini aniqlash kerak va shuning uchun ushbu mavzuni bildiruvchi atamalarni qo'llash kontekstlarini tahlil qilish kerak.

Pedagogika falsafiy, umumiy ilmiy va maxsus ilmiy kategoriyalar bilan ishlaydi, ya'ni. bu fanga xos [1].

Pedagogikadagi falsafiy kategoriyalar.

Falsafaga mansub so'zlar voqelikning eng umumiy belgilari va aloqalarini, tomonlari va xususiyatlarini aks ettiradi, pedagogikaning o'zi va u o'rganadigan voqelikning rivojlanish qonuniyatlari va tendentsiyalarini tushunish va aks ettirishga yordam beradi. "Ijtimoiylashtirish" so'zini ishlatmasdan yoki nazariya haqida "mohiyat" va "hodisalar", "umumiy" va "individual" tushunchalarisiz pedagogika ob'ekti haqida gapirish mumkin emas. Bunday toifalarga: "ziddiyat" ham kiradi. , "sabab va oqibat", "imkoniyat va voqelik", "sifat va miqdor", "borliq", "ong", "amaliyot" va hokazo.. So'nggi paytlarda o'qituvchilar uslubiy mulohaza jarayonida quyidagi atamalardan foydalanmoqdalar: "Bosqichlar". ilmiy ratsionallik evolyutsiyasi" va shu munosabat bilan fan taraqqiyotining "klassik, noklassik, post-klassik" bosqichlari, "aksiologik yondashuv".

Pedagogikaning o'ziga xos tushunchalari. Bularga: "pedagogika", faoliyat", "tarbiya", "pedagogik "pedagogik voqelik", "pedagogik o'zaro ta'sir", "pedagogik tizim", "ta'lim jarayoni", "o'qitish va o'qitish", "o'quv predmeti", "o'quv materiali", "o'quv vaziyati", "o'qitish uslubi", "qabul qilish". "o'rgatish", "o'qituvchi", "talaba", "dars" va hokazo. Bu tushunchalarning barchasi o'zaro bog'langan, ularda aks etuvchi voqelik hodisalari kabi harakatchan va moslashuvchan. Ularning mazmuni ilmiy va amaliy ishlar jarayonida qayta ko'rib chiqiladi va boyitiladi [5].

Mavjud amaliyotda "tarbiya", "ta'lim", "o'qitish" atamalari asosiy pedagogik kategoriyalarni bir ma'noda ifodalovchi sifatida ishlatiladi. Aslida, bu toifalar haqida umumiy tushuncha yo'q. Ko'pgina olimlar pedagogika fanining ob'ektini belgilashda "ta'lim" emas, balki "tarbiya" so'zini qo'llashni ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, butun asosiy atama "ta'lim" bo'lib, unga bo'ysunadigan ta'lim va ta'limning birligini anglatadi.

Umumiy ilmiy tushunchalar. Ma'lumki, fan taraqqiyoti o'zaro bog'liq bo'lgan ilmiy bilimlarni differentsiallashtirish va integratsiyalashuv jarayonlari bilan tavsiflanadi. Fanlarning yaqinlashuv jarayoni va kompleks yondashuvdan

foydalanish ko'pgina maxsus fanlar uchun umumiy bo'lgan, lekin falsafiy kategoriyalardan farq qiluvchi tushunchalarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Bunday tushunchalar pedagogikada ham keng qo'llaniladi, uning funktsiyalaridan biri integrativ bo'lib, birlashtirishni o'z ichiga oladi.

Amaliyotni ilmiy asoslashda turli ilmiy fanlarning harakatlari. Bizning zamonamizda fundamental pedagogik tadqiqotlar olib borilayotganda, "tizim", "tuzilma", "funksiya", "element", "optimallik", "holat", "tashkilot" kabi umumiy ilmiy tushunchalarsiz amalga oshirishning iloji yo'q. "rasmiylashtirish", "model", "gipoteza", "daraja" va boshqalar [8].

Shunday qilib, pedagogika fanining zamonaviy tili ko'plab muammolar bilan tavsiflanadi; pedagogika fani va amaliyoti rivojini aks ettiruvchi doimiy rivojlanish va boyitishda; nazariy, empirik, uslubiy va uslubiy bilimlarni ifodalaydi. Pedagogik semiotikada printsiplardan foydalanishda ular katta rol o'ynaydi, chunki talaba atrofda ko'rish mumkin bo'lgan turli xil ramziy vositalardan xabardor bo'lishni, shuningdek ularni tahlil qilish va sharhlash qobiliyatini o'rganishi muhimdir. ta'lim maqsadlari. Trening natijasi boshqa xarakterdagi materiallarni taqdim etishda belgilar va belgilar tizimlarini o'zlashtirish bo'ladi. Bu mahorat pedagogik tayyorgarlik talabasi uchun ham muhimdir. O'zlashtirgan belgilar bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lsa, u o'quvchilarni talqin qilish va ma'lumot berish jarayonini o'rgatish, ma'lumotni o'zlashtirishni samarali tashkil etish uchun ularni kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli qo'llay oladi.

Adabiyotlar:

1. Veryaev A. A. Axborot jamiyatida ta'limga semiotik yondashuv: dissertatsiya ... Pedagogika fanlari doktori / A. A. Veryaev. - Barnaul 2000. - 367 b.
2. Piotrovskaya K. R. Filologiya talabalariga matematika va informatika fanlarini o'qitishning uslubiy nazariyasini qurishning asosiy tamoyillari / K. R. Piotrovskaya // Rossiya davlat pedagogika universitetining yangiliklari. A. I. Gertsen. - 2005. - No 12. - B. 236-251.
3. Lukatskiy M.A. Pedagogik semiologiya: shakllanish konturlari [Matn] / M.A. Lukatskiy. - Qadriyatlar va ma'nolar. 2015 yil. 6-son (40).
4. Tryapitsyna A.P. Pedagogika [Matn] / A. P. Tryapitsyna. - Sankt-Peterburg: Peter, 2013. - 304 p. (O'qituvchining kasbiy vazifalari [Elektron resurs]. - URL: <http://www.myshared.ru/slide/download/>. (Kirish sanasi 12/09/2018)).
5. Danesi, M. So'zboshi: Edusemiotics. I. Semetskiyda (Ed.), Semiotiucs ta'lim tajribasi (vii-xi bet). Rotterdam: Sense nashriyoti.
6. Semetskiy, I. va Stables, A. (Tahrirlar). (2014). Pedagogika va edusemiotika: Nazariy qiyinchiliklar/ amaliy imkoniyatlar Rotterdam: Sense Publishers.
7. Deely J., Semetskiy I. Semiotika, edusemiotika va ta'lim madaniyati // Ta'lim falsafasi va nazariyasi. - 2016 yil.
8. Polyankina S. Yu. Ta'limning yangi kontseptual metaforasini izlashda ta'lim semiotikasining salohiyati / S. Yu. Polyankina // Ta'lim falsafasi. - 2018 yil. - 1-son (74). - 166-174-betlar.
9. Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение / Е.Н. Кабанова-Меллер. - М.: Просвещение, 1968. - 288 с.
10. Чекин А.Л. Профессиональная подготовка учителя начальных классов к обучению математике на основе интегрированного подхода: дисс. ... доктора пед. наук / А.Л. Чекин. - М., 2005. - 312 с.